

Даринка ПАЧЕМСКА

ФРАНЦУСКАТА НАПРЕДНА ЈАВНОСТ ПРОТИВ РЕЖИМОТ НА ШЕСТОЈАНУАРСКАТА ДИКТАТУРА ВО ВАРДАРСКА МАКЕДОНИЈА

— По повод 50-годишнината од двата големи македонски процеси одржани во 1930 година во Белград и Велес —

Специфичната положба на македонскиот народ по санкционирањето на тројната поделба на Македонија по Првата светска војна и борбата на неговите демократски и прогресивни сили против реакционерните режими во државите меѓу кои беше поделен и против врховистичките и терористички сили во македонското движење, — наидоа на широк одзив сред општествената јавност во светот. Особено напредното општествено мислење во светот, во периодот меѓу двете светски војни, покажа големи симпатии и солидарност со сите оние сили од Македонија и македонската емиграција, кои се бореа за социјални и национални права и за обединување на македонскиот народ од трите дела на Македонија.

Едно од првите места на оваа промакедонска активност во меѓународни рамки ѝ припаѓаше на француската напредна јавност. Таа ја манифестираше својата солидарност и поддршка на економско и политички потиснатиот и национално угнетен македонски народ, во голем број случаи и по повод на разни настани. Најчесто прогресивните сили од Франција го креваа својот глас на протест во моментот на некој брутален чекор на балканските реакционерни власти за задушвање пројавите на македонска национална свест, во време на разни протестни акции на работните маси, по повод на масовни политички апсења, убиства извршени од страна на државните власти или разни неодговорни елементи во Македонија, против терористичките акции на врховистичката ВМРО и слично.

Француската напредна јавност посебно ја осуди Шестојануарската диктатура во Југославија од 1929 година и го издигна својот глас на протест против крајно суровите мерки и фашистичките методи, што ги употребуваше режимот на диктатурата во задушвањето на сите демократски и прогресивни

пројави на работните маси и национално угнетените народи и народности. Притоа, односот на режимот кон македонскиот народ, редовно беше акентиран како најочигледен пример за асимилаторската и денационализаторската политика спроведувана над несрпските народи во Југославија. Во напредниот печат и периодиката во Франција уште во првите денови по воведувањето на диктатурата во Југославија се појавија бројни статии и написи, во кои се информираше пошироката јавност во Франција за воведувањето на монарходиктатурата, за укинувањето на уставно-парламентарниот поредок, се разоткриваа вистинските цели што сакале да ги постигнат големосрпските буржоаски кругови и дворот, биле осудувани мерките на терор и убиства против демократските сили и посебно против работничкото движење и национално угнетените маси, се подложувале на остра критика постапките на полициските и истражните власти над политичките затвореници, убиствата над уапсените комунисти, скоевци и други напредни луѓе.

Политичкиот редактор на странскиот оддел на органот на КПФ, „„Humanité““ (Човечност), соработник на теоретското списание на КПФ, „Cahiers du Bolchevisme“ (Тетратки за болшевизмот) и еден од најдобрите познавачи на проблемите и движењата на Балканот меѓу двете светски војни, Габриел Пери во својата подолга статија „Le coup D'état yougoslave et les dangers de guerre“ (Југословенскиот државен удар и опасностите од војна) објавена во деновите по воведувањето на диктатурата, откако ја дал предисторијата на оваа диктатура низ критичкиот осврт на целокупната економска, политичка и национална политика на големосрпската буржоазија од создавањето на Кралството на Србите, Хрватите и Словенците до почетокот на 1929 година, извел заклучок дека режимот на диктатурата ќе биде уште посуров и безобзирен во задушувањето на незадоволството на национално угнетените маси во Југославија.

„Јасно е дека така конституираната белградска диктатура ќе се потруди да го задуши во крв револтот на етничките малцинства. Таа ќе го испроба своето репресивно дело прво против Хрватите. Но словенечките, босанските, црногорските работни маси и несреќното население во српска Македонија, ќе видат дека нивното ропство ќе стане уште потешко“.¹⁾

Француската прогресивна јавност имаше можност да се запознае со настаните во Југославија во време и по воведувањето на диктатурата и од прилозите поместени во француското издание на органот на Комунистичката интернационала „La correspondance internationale“ (Меѓународна кореспонденција). Меѓу нив се наоѓа и написот од Филип Филиповиќ под наслов „Sous la

¹⁾ Gabriel Peri, Le coup d'état Yougoslave et les dangers de guerre, rev. „Cahiers du Bolchevisme“, Paris, janvier—février 1929, 4e année, no 11—12, p. 32.

dictature militaire en Yougoslavie” (Под воената диктатура во Југославија), во кој е дадена следната карактеристика на диктатурата: „Всушност воената диктатура во Југославија е објавување граѓанска војна од страна на големосрпската буржозија и нејзината монархија на работничката класа, на селанството и на угнетените националности“.²⁾ Во тек на целата 1929 и 1930 година на страниците на споменатото списание се наоѓаат написи во кои се дадени кратки информации, осврти со опширни коментари, протести и слично, по повод сверските убиства на организациониот секретар на ЦК на КПЈ Ѓуро Ѓаковиќ, секретарот на Црвената помош Никола Хекимовиќ, секретарот на СКОЈ Паја Маргановиќ, по повод инсценирани судски процеси и др.³⁾

Разоткривањето на вистинското лице на диктатурата и сите реперкусии што ќе произлезат од ваквиот чекор на великосрпската буржоазија и дворот е присутно и на страниците на списанието „Monde” (Свет). Веќе на 16 јануари 1929 година во рубриката „La semaine politique” (Политичка седмица) е поместен првиот коментар по тоа прашање, при што посебно е осудена политиката на националното угнетување во Југославија уште од деновите на нејзиното создавање. Тој притисок ја достигна својата кулминација по воведувањето на Шестојануарската диктатура. Даниел Рену, еден од раководителите на КПФ и активен соработник на нејзиниот орган и на други прогресивни весници и списанија, член на повеќе прогресивни организации и комитети во Франција, во својата статија „En Yougoslavie — Après la coup d’état du roi, comment travaille la main blanche” (Во Југославија — по државниот удар на кралот, Како работи белата рака), објавена на 21 септември 1929 година во истото списание, за политиката на диктатурата спрема нерспските народи и народности вели: „Денационализацијата на Хрватите, Словенците, Германците, Унгарците, Црногорците, Бугарите, но особено на Македонците е испишана на чело во програмата на побеснетата реакција, која триумфира со кралскиот државен удар од последниот јануари.“⁴⁾ Понатаму тој

²⁾ В. В... (VITCH), *Sous la dictature militaire en Yougoslavie*, rev. „La correspondance internationale”, Paris 1929, 9-e année, no 11, p. 110.

³⁾ G. Diakovitch et N. Hekimovitch, rev. „La correspondance internationale”, Paris 1929, 9-e année, no 37, p. 527;

Le C. E. de L.I.C. à propos de l’assassinat du camarade Diakovic, rev. „La correspondance internationale”, Paris 1929, 9-e année, no 48, p. 699;

La nouvelle vague de terreur contre la jeunesse communiste de Yougoslavie, rev. „La correspondance internationale”, Paris 1929, 9-e année, no. 48, p. 699.

⁴⁾ „Monde” е неделно информативно списание за литература, уметност, наука, економски и социјални прашања. Главен директор и основач бил Анри Барбис, а во неговиот редакциски одбор биле: А. Ајнштајн М. Горки, Уpton Синклер, М. Унамуно, М. Угарте, М. Морхард, Леон Верг. Списанието излегувало од 1928 до 1935 година.

⁵⁾ *travail Daniel, En Yougoslavie — Après le coup d’état du roi, comment travaille la main blanche*, rev. „Monde”, 21 septembre 1929 Paris, 2-e année, no. 68, p. 11.

истакнува дека за режимот на диктатурата не е важно каде се убиваат комунисти и национал револуционери, во кој дел од земјата и кои се тие, нему му е сеедно дали се Хрвати, Македонци, Срби итн., зашто тој режим има „еден ист третман и за работниците и за припадниците на националните малцинства“.⁶⁾

Значителен број осврти, коментари, информации, протести од различен вид, против теророт и убиствата во Југославија под режимот на диктатурата, се среќаваат на страниците на органот на КПФ, „Humanité“, потоа во синдикалниот весник „La vie ouvrière“ (Работнички живот), органот на Парискиот комитет за заштита на жртвите на белиот терор на Балканот⁷⁾ „Agence des Balkans“ (Балканска агенција), органот на Француската секција на Меѓународната црвена помош⁸⁾ „La Défense“ (Одбрана), списанието „Le cri des peuples“ (Глас на народите), весниците: „La vague rouge“ (Црвен бран), „Le soire“ (Вечер) и други.

Директорот на споменатото списание „Le cri des peuples“ Бернар Локаш спровел една анкета по однос на Шестојануарската диктатура во Југославија, меѓу познати француски општественици, писатели, журналисти и др. Одговорите на анкетата биле објавени во истото списание. Меѓу оние кои одговориле и ги осудиле диктатурата на крал Александар Караѓорѓевиќ и силите во Франција, кои ја поддржувале оваа диктатура во Југославија, биле и Мадам Северин, Ромен Ролан, Август Форел, Виктор Маргерит.⁹⁾

⁶⁾ Ibidem.

⁷⁾ Комитетот за заштита на жртвите на белиот терор на Балканот, (Comité pour la défense des victimes de la terreur blanche dans les Balkans) бил формиран после спроведената анкета од страна на една делегација на Меѓународната црвена помош, која ја сочинувале: Анри Барбис, Пол Лами и Леон Верноше, за вистината за белиот терор во Романија, Југославија и Бугарија. Споменатата анкета била направена во крајот на 1925 година. Комитетот имал свои секции во неколку европски држави: Франција, Велика Британија и Австрија. Еден од најактивните комитети бил оној во Франција предводен од Анри Барбис. Формиран во втората половина на 1926.

⁸⁾ Црвената помош (Secours rouge) во Франција, била секција на Меѓународната црвена помош, која била создадена по иницијатива на Ленин уште во 1921 година, со главна цел поддршка на револуционерите, жртвите на белиот терор и нивните семејства, на политичките затвореници и др.

⁹⁾ Една авторитетна пресуда, сп. Македонско дело, год. 4, 10 март 1929, бр. 85, с. 6.; (Мадам Северин, позната француска публицистка и журналистка, голем противник на војните и заштитник на потиснатите и поробени народи. Заедно со Анри Барбис една од најпознатите личности во Комитетот за заштита на жртвите на белиот терор на Балканот; Роман Ролан, француски писател и музиколог, со своите прогресивни идеи бил многу близок на комунистите, близок пријател на Максис Горки. Напоен со антимилитаристички идеи; Август Форел, швајцарски психијатар. Виктор Маргерит, француски писател, автор на романот „La Gorconne“ и на трилогијата „Vers le Bonheur“. Во неговиот роман „Le Bétail humaine“ од споменатата трилогија тој го третира и праша-

Против монархофашистичката диктатура и нејзините сурови мерки на управување и задушување на секаква напредна мисла, како и против физичкото уништување на нејзините политички противници во целата земја протестирале преку разни форми: печатот, митинзи и други протестни собранија, протестни писма и телеграми и: Француската секција на Црвената помош, Парискиот комитет за заштита на жртвите на белиот терор на Балканот, Францускиот комитет на Сојузот „Слободен Балкан“¹⁰) како и голем број членови и познати раководители на Француската комунистичка партија, Социјалистичката партија на Франција и други.

Познати француски општествени работници, научници, писатели, публицисти, журналисти и сл., кои биле членови на раководствата на разни меѓународни демократски прогресивни организации, кои имале главна цел борба против реакционерните империјалистички сили и нивната освојувачка политика, а за ослободување, на угнетените и колонијално поробените народи во светот, за ослободување на економски и политички потиснатите маси, со својата активност и истапување на разни конференции и конгреси, секогаш ги осудувале ненародните режими во балканските држави и ја поддржувале борбата на работните маси и потиснатите народи на Балканот. Таа активност особено се интензивирала по воведувањето на диктатурата во Југославија. Нивните потписи редовно се среќаваат под упатените писмени протести: резолуции, апели, писма, телеграми од името на споменатите организации до владата и други државни органи и личности во Југославија.

На Вториот антифашистички конгрес, кој се одржал по иницијатива на францускиот писател и најдоследен поборник против империјализмот, војната и фашизмот во светот и голем пријател на сите национално угнетени и колонијални народи, Анри Барбус во Берлин на 9 и 10 март 1929 година во присуство

њето за положбата на распарчаниот и онеправдан македонски народ. За неговото интересирање за Македонија види кај Настев Божиќар, Македонија во делата на Француските писатели (1900—1930), Скопје 1975, (86—108).

¹⁰) Сојузот „Слободен Балкан“ (L'association des Balkans libres). Бил формиран во годините кога се засилил белиот терор во балканските земји. Тој како и Комитетот за заштита на жртвите на белиот терор на Балканот, бил создаден во неколку европски земји од демократски и прогресивни претставници на политичкиот и културниот живот. Секцијата на сојузот „Слободен Балкан“ имало во Франција, Германија, Швајцарија, Сојузот приредувал протестни собранија, издавал брошури со сведоштва за теророт на Балканот, организирал изложби на кои преку фотографии и разни списоци на жртвите и сл. ја запознавал јавноста со настаните на Балканот. Сојузот „Слободен Балкан“ во 1933 година ја издал брошурата „Un peuple en lutte: La Macédoine en détresse, Berlin 1933, p. 16.).

¹¹) Le Congrès antifasciste, Le discours d'ouverture de Henri Barbusse „Monde“, 16 mars 1929, 2 année, No 41, p. 12.

на 250 делегати од сите страни на светот,¹¹⁾ биле покренати повеќе прашања поврзани со политичката положба на Балканот и со појавата на фашистичките сили и зголемувањето на жртвите од белиот терор на Балканот, при што посебно била осудена Монархофашистичката диктатура во Југославија. Од овој конгрес биле испратени три протестни телеграми до министер — претседателите на владите во Белград, Софија и Атина, против политиката на терор и убиства во Македонија. Во протестната телеграма до министер — претседателот на владата во Белград генерал Петар Живковиќ, меѓу другото, се вели дека 250-те делегати од името на организациите што ги претставуваат на овој конгрес „издигаат енергичен протест против беснеењето на милитаристичката диктатура во Југославија и особено во Македонија“ . . . . „Ние изјавуваме истовремено дека симпатиите и подршката на сите слободоумни луѓе и прогресивни организации во Европа се на страната на херојската борба на безбројните маченици на македонскиот народ“.¹²⁾ Од името на сите делегати на Конгресот протестот го потпишале: Анри Барбис, Гроф Михаел Кароли, Фан Ноли, Вили Миценберг и Зигфрид Јакоби.¹³⁾

Поздравно писмо до македонскиот народ и протест телеграма до министер-претседателот на владата во Белград, биле испратени и од Вториот конгрес на лигата за борба против империјализмот и колонијалното и национално угнетување, одржан кон крајот на јули 1929 година.¹⁴⁾ Во протестната телеграма Конгресот „енергично протестира против диктаторското задушување слободите на работните маси во Југославија, против убиствата, чии жртви се највидните сили на работничкото, селското и националното движење, против непрекинатите апсења и варварски мачења извршени над уапсените. „Протестот завршува со барање „неодложно ослободување на затворените, ставање крај на националното угнетување, бара полна амнестија и полна слобода на мислата, печатот и организирањето“¹⁵⁾. Меѓу

¹²⁾ Меѓународниот антифашистички конгрес во Берлин за Македонија, В заштита на Македонија (библиотека „Македонско дело“ № 2) 1929, с. 22—25.

¹³⁾ Михаил Кароли, прв претседател на унгарската република во крајот на 1918 и почетокот на 1919 година; Фан Ноли министер-претседател на демократската влада во Албанија од јуни до ноември 1924 година; Вили Миценберг, член на Комунистичката партија на Германија, пратеник во германскиот рајстаг, еден од најдоследните борци против фашизмот, организатор на Комитетот за подготовка за одбраната на обвинетите во Лајпцишкиот процес 1933 година; Зигфрид Јакоби, секретар на познатиот научник Алберт Ајнштајн.

¹⁴⁾ Le front anti-imperialiste par Henri Barbusse, rev. Monde, Paris, 24 août 1929, année, No 64, p. 11.

(Лигата за борба против империјализмот и колонијалното и национално угнетување била основана на првиот конгрес одржан во февруари 1927 година во Берлин).

¹⁵⁾ Антиимперијалистичкиот светски конгрес и Македонија, сп. „Македонско дело“, Виена, 10 август 1929, 4 година, бр. 95, с. 1, 2.

потписите на околу сто делегати под овие телеграми се наоѓаат и оние на француските делегати меѓу нив се и: Анри Барбис, Франсис Журден, Камил Древе¹⁶⁾ и десетина други.

Режимот на Диктатурата во Југославија, посебно затворничкиот режим, начинот на кој се исконструираа обвиненијата и се инсценираа политичките процеси, мерките за задушнувањето правата и слободите на угнетените нации и сл., беа осудени од страна на Меѓународната правничка конференција одржана во Берлин од 8 до 12 декември 1929 година, на која учествувале голем број делегати: правници и професори од разни универзитети од скоро сите европски држави и од колонијалните земји.¹⁷⁾ Меѓу нив и делегати од Франција. По завршувањето на оваа конференција на 14 декември 1929 година во Берлин по иницијатива на Сојузот „Слободен Балкан“ било свикано големо протестно собрание против теророт во Југославија и на Балканот. На него присуствувале и учесниците на споменатата конференција. Меѓу говорниците на протестното собрание бил и познатиот француски адвокат при касациониот суд во Париз и еден од првите француски општественици, кои меѓу двете војни несебично се застапуваа за признавање на правото на македонскиот народ на самоопределување и обединување Марсел Вилар. На ова собрание тој посебно зборувал за Македонија и македонскиот народ, а против реакционерните режими во државите меѓу кои е поделен македонскиот народ. На крајот на ова протестно собрание била донесена посебна резолуција, во која, покрај прашањата поврзани со правната и политичката положба на потиснатите народи и националните малцинства во балканските држави, се акцентира „воената диктатура, која ги уништи сите закони и демократски форми, ги обесправи народните маси, ги фашизира методите на притисок врз поробените народи и работните маси и воведо еден невиден систем на преследувања, апсења, инквизиции, касапници и убиства на своите политички противници во затворите“.¹⁸⁾

Преку сите овие форми, француските демократски и прогресивни сили несебично се ангажирале да ги поддржат работните маси и национално угнетените народи и националните малцинства во Југославија во борбата против Монархофашистичката диктатура. Посебно го осудувале режимот на диктатурата во Македонија.

Меѓу многубројните апсења и политички процеси, одржани во првите години по воведувањето на Шестојануарската диктатура низ целата земја, а кои го привлекоа вниманието и на француската напредна јавност, се вбројуваат и двата големи

¹⁶⁾ Франсис Журден и Мадам Камил Древе, француски писатели.

¹⁷⁾ Еден моќен глас во заштита на Македонија, сп. Македонско дело, Виена год. 5, 10 јануари 1930, бр. 105, с. 3.

¹⁸⁾ Голем митинг во Берлин, сп. Македонско дело, год. 5, 10 јануари 1930, бр. 105, с. 3.

македонски процеси одржани во тек на 1930 година во Белград и Велес, над членови на КПЈ, СКОЈ и ВМРО (обединета). Иако во Македонија пред воведувањето на Диктатурата дејствуваа во длабока илегалност, државните и полициските власти во тек на јули и август 1929 година, успеаја да направат две големи раскривања и да уапсат дел од нивните членови и симпатизери во неколку македонски градови.

Во почетокот на јули 1929 година полицијата во Велес успеа да ја открие работата на нелегалната организација на ВМРО(об). Беа уапсени членовите на Обласното раководство на ВМРО(об) во Вардарска Македонија и одделни членови на нејзините организации во Велес, Скопје, Куманово, Штип, Прилеп и др. Од првобитно уапсените 113 членови и симпатизери на ВМРО(об.) од споменатите македонски градови, во затвор биле задржани и пред Првостепениот суд во Велес изведени 19 лица.¹⁹⁾

Во јули и август беше раскриена нелегалната работа на организацијата на СКОЈ во Куманово. Од уапсените членови на КПЈ и СКОЈ во Куманово, 15 лица се пренесени во истражниот суд во Белград.²⁰⁾

Над уапсените од Македонија во споменатите големи раскривања биле одржани два големи процеси во тек на 1930 година. Првиот процес бил одржан пред Државниот суд во Белград од 28. I 1930 до 1. II 1930 година, над уапсените во Куманово. Биле обвинети и осудени 15 лица од нив тројца членови на КПЈ, а останатите членови на СКОЈ. Сите биле обвинети и судени по Законот за заштита на државата, поради тоа што пропагирале комунистички идеи и биле против постојниот општествен и државен поредок во Кралството на Србите, Хрватите и Словенците.²¹⁾ Во исто време биле обвинети и како национал револуционери, бидејќи се бореле за правото на самоопределување на македонскиот народ, а познато е дека големосрпскиот режим и посебно оној на диктатурата, бил заангажиран за задушвање на борбата на национално угнетените народи и особено на македонскиот народ. Затоа често на инсценираните процеси казните биле многу построги за припадниците на национално-ослободителното движење одошто на оние од работничкото движење.

---

¹⁹⁾ Архив на Институтот за национална историја, АИНИ, Скопје, к. XXXVII/14, Акти на полицијата — пресуда 1929, 1930, 1932 — Пресуда Велешког првостепеног суда, 23. VI 1930; Зографски Г. Тодор и Зографски А. Димче, КПЈ и ВМРО(обединета) во Вардарска Македонија во периодот 1920—1930, Скопје 1974, с. 229—245.

²⁰⁾ АИНИ, Скопје, к. XXXVII/14, Акти на полицијата — пресуди 1929, 1930, 1932, Пресуда државног суда у Београду, 1. II 1930.

²¹⁾ Ibidem.

На обвинетите и изведените Македонци пред Државниот суд во Белград им биле изречени строги казни во висина од 2 до 7 години строг темничен затвор.²²⁾

Сверските мачења во истражниот затвор, начинот на кој се водело испитувањето и се добивале признанија, начинот на подготвувањето и одржувањето на процесот и строгите казни што биле изречени над нив, предизвикале силно реагирање и протест на светската општествена јавност. Најпознати прогресивни личности од општествено-политичката, културната и научната јавност во Европа и демократските и прогресивни меѓународни организации во светот, го кренале својот глас на протест против режимот на диктатурата и се солидаризирале со обвинетите и осудени Македонци во Белградскиот процес, кои се борат за економски, политички и национални права на македонскиот народ, и барале неодољно ослободување на обвинетите.

Француската напредна јавност одлучно застанала во одбрана на изведените Македонци пред Државниот суд во Белград. Уште во време на одржувањето на процесот Француската секција на Сојузот „Слободен Балкан“ ја испратила следната телеграма до претседателот на министерскиот совет во Белград генерал Петар Живковиќ и до Државниот суд во Белград:

„Француската секција на сојузот ‚Слободен Балкан‘ силно вознемирена од новоста добиена од Белград, дава израз на општественото мислење, протестирајќи енергично против нечовечкото однесување кон стотици македонски затвореници, измачувани физички и морално. Бара за Македонците од Куманово, на кои сега им се суди пред државниот суд, да им се даде можност да посочат свои сведоци и да ги добијат сите други легални гаранции. Во интерес на мирот, бара амнестија, почитување националните права на Македонците. Ние сме убедени дека тенденциозните процеси можат само да ги предизвикаат политичките страсти и етничкиот антагонизам.“²³⁾

Во време на подготвувањето и одржувањето на процесот над Кумановци, пристигнале значителен број протестни теле-

22) Ibid.; Обвинети и осудени на овој процес во Белград биле следните лица: „Таневиќ Никола, Кирчиќ Ангел, Миленковиќ Цветко, Стојановиќ Аксентије, Алексиќ Кира, Бурмазовиќ Кира, Младеновиќ Кира, Наумовиќ Поповиќ Костадин, Спасиќ Миле, Илиќ Михајло, Величковиќ-Јовановиќ Димитрије, Бајловски Страхина, Трајковиќ Трифун — Куманово. Станковиќ Трајко — Велес и Михајловиќ Милан — Крагујевац“.

23) Овој протест го потпишале од името на Бирото на Француската секција на споменатиот сојуз: Камил Древе, Марсел Капу, Пол Луи, Барбис, Журден Вилдрак, Верт; Локаш — писатели, Андре Филип, Фелисен Шале — професори, Жорж Пиош, Жан Ришар Блок — писатели, Инкер, Летранж — адвокати, Мориз — сенатор, Лезен — пратеник; По повод процесот на Кумановци — Протес на познати француски општественици и писатели, сп. Македонско дело, Виена, 25. февруари 1930, год. 5, бр. 108, с. 2.

грами до владата во Белград и до Државниот суд, од раководните тела на демократските и прогресивни меѓународни организации, потпишани од најпознати прогресивни личности во светот, најдоследни во борбата против националното угнетување, колонијалното ропство, организатори на антифашистичкото движење меѓу двете војни, активни дејци во работничкото движење и сл. Меѓу тие потписници на протестните писма и телеграми против диктатурата и специјално против процесот на Кумановци, редовно се среќаваат и претставници од Франција: општественици, писатели, публицисти, журналисти и други.

На пример, меѓу потписниците на протестот упатен до владата и Државниот суд во Белград од името на Извршниот комитет на Главниот совет на Лигата против империјализмот и за национална независност, ги среќаваме и претставниците на француската секција на оваа организација Еркле и Леон Верт. Во овој протест се вели:

„По повод процесот против 15 македонски национални борци од Куманово, кој сега се одржува пред Вашиот државен суд, како и по повод слични процеси што следуваат, протестираме најенергично против затворањето на стотици национални борци во Македонија против мачењата на кои се подложени, против недозволувањето обвинетите да си земат вистинска заштита пред судот и против одвратното третирање на политичките затвореници.

Во името на 150 организации, коишто ги претставуваат потиснатите народи од целиот свет, ние сакаме неодољно ослободување на обвинетите и општа политичка амнестија. Ние протестираме против Вашиот терористички режим против тој храбар македонски народ и го поддржуваме неговото барање за самоопределување“²⁴⁾

Апсењата во Вардарска Македонија по воведувањето на мархофашистичката диктатура и организираните процеси дале повод за различни написи во францускиот напреден печат. Најчесто биле поместувани написи со протестен карактер, но и такви во кои се давале информации и осврти на положбата на македонскиот народ и во трите дела на Македонија, се разоткривала улогата на врховистичката ВМРО на чело со Ванчо Михајлов и сл. Со вакви податоци и протести е исполнета и статијата на Даниел Рену „Le procès de Koumanovo date important dans le mouvement pour la liberation de la Macédoine“ (Кумановскиот процес значајна дата во ослободителното движење на Македонија) објавена во в. „Humanité“ од 16 февруари 1930 година. Тој истакнува дека овие Македонци од Куманово и од другите македонски градови се преследувани, уапсени и судени

²⁴⁾ Процесот на Кумановци, сп. Македонско дело, Виена, 10 февруари 1930, год. 5, бр. 107, с. 1.

како припадници или симпатизери на ВМРО(об.), односно на онаа македонска национално-ослободителна организација која се бори за национално ослободување и обединување на македонскиот народ и против фашистичката ВМРО на Ванчо Михајлов. Во продолжение тој ги разобличува намерите на реакционерните режими во балканските земји да создадат еден реакционерен и фашистички блок, поврзан со меѓународната реакција за да ги задушат движењата и борбата на пролетаријатот и на национално угнетените маси на целиот Балкан, а со тоа и во Македонија.²⁵⁾

Во комплексот на актуелните прашања на Балканот во статијата „La Macédoine, la Roumanie, la Grèce” (Македонија, Романија, Грција) Габриел Пери прави осврт и на положбата во Македонија. Во делот од написот „La Macédoine torturée” (Измачена Македонија), се навраќа и на спроведуваниот терор од страна на големосрпскиот режим во Вардарска Македонија во последните десет години, критикувајќи ги весниците на владачките кругови во Франција „Temps” (Време) и „Débats” (Дебата), дека досега ништо не напишале за ова прашање. Габриел Пери го објаснува тоа, со поврзаноста на францускиот империјализам со големосрпскиот режим во Југославија. Повторно е акцентиран процесот на Кумановци како најнов доказ за суровиот однос на режимот на диктатурата спрема угнетениот македонски народ.²⁶⁾

Во истиот весник Даниел Рену во освртот „Le procès des révolutionnaires macédoniens” (Процесот над македонските револуционери), повторно се навраќа на процесот на Кумановци, кои ги претставува како членови и симпатизери на ВМРО(об.).²⁷⁾

На страниците на органот на Француската секција на Црвената помош „Defense” биле исто така поместувани написи за процесот на Кумановци. Во истиот весник од 15 февруари 1930 година е објавен написот „Процесот на обвинетите од Куманово“, во кој обвинетите и судените Македонци се претставени како национал-револуционери и членови на ВМРО(об.) и при тоа се дава објаснување која е таа организација.

„Нашите читатели, кои ги читале нашите документирани статии по македонското прашање, знаат дека ВМРО (обединета) е онаа национал-револуционерна организација, која се труди да ги продолжи славните традиции на бившата ВМРО на Гоце Делчев и на Сандански и нема ништо општо со злосторничките

²⁵⁾ Renoult Daniel, Sous la Dictature de Belgrade, Lé procès de Koumanovo date importante dans le mouvement pour la Libération de la Macédoine, j. L'Humanité Paris 16. II 1930, 27 année, No 11387, p. 3.

²⁶⁾ G. Agitation balkanique — La Macédoine, la Roumanie, la Grèce, j. L'Humanité. 21 mars 1930, 27 année, No 11422. p. 3.

²⁷⁾ D. R. Le procès des révolutionnaires macédoniens, j. L'Humanité, 16 mai 1930, 27 année, No 11476, p. 3

фашистички банди во служба на бугарската влада и на Мусолини“.²⁸⁾

Тие национал-револуционери од Македонија, кои не очекуваат ослободување на својата земја од надвор, туку сакаат да ја извојуваат преку масовна борба на работните маси во Македонија, и во заеднички фронт со другите потиснати народи на Балканот и со меѓународниот пролетаријат, ја имаат на своја страна симпатијата на француските работни маси. Тоа е потврдено и на крајот на написот со зборовите „Ние им ја укажуваме нашата братска симпатија“.²⁹⁾

Во повеќето гореспоменати протестни писма, телеграми, написи, осврти, коментари и сл., по повод процесот на Кумановци, уапсените и судените Македонци се претставени како членови, или симпатизери на ВМРО(об.). Меѓутоа познато е дека апсењата биле извршени по провалата во скоевската организација во Куманово и тројца од обвинетите биле членови на КПЈ, а останатите членови на СКОЈ. Секако дека ова третирање на обвинетите во процесот над Кумановци, како национал-револуционери, припадници на една прогресивна национално-ослободителна организација на македонскиот народ, која била во единствен фронт со комунистичките партии на Балканот и ја имала поддршката на меѓународното работничко движење, може да се објасни, ако се земат предвид извесни околности и факти.

Поголем дел од податоците и информациите за положбата на македонскиот народ во Вардарска Македонија по воведувањето на Диктатурата во Југославија и поконкретно за апсењата и процесите над припадниците на работничкото и национално-ослободително движење во овој дел на Македонија, пристигале до напредната јавност во Франција преку ВМРО(об.). Раководството на оваа организација кое за целото време на неговото постоење и работа се наоѓало во Европа и тоа во Виена, Берлин и Париз, развило голема активност во покренување на напредната јавност во Европа на протест против реакционерните режими во балканските земји и нивните сурови методи на управување во трите дела на Македонија.³⁰⁾ Одделни членови на раководството на ВМРО(об.) одржувале блиски врски со по-

---

²⁸⁾ Странскиот печат и процесот на Кумановци, сп. Македонско дело, Виена 25. II 1930, год. 5, бр. 108, с. 4.

²⁹⁾ Ibidem.

³⁰⁾ Влахов, Димитар, Мемоари, Скопје 1970, с. 277—278, 295—306; Архив на Македонија, несреден материјал, Извод од изјавата на Павел Шатев од 2. 02. 1950, с. 18.

знати личности од работничкото движење во Франција.³¹) На тој начин последните ги проширувале своите сознанија за македонското национално-ослободително движење во минатото и во актуелниот момент.

Конкретно за процесот над Кумановци и активноста на Даниел Рену да го претстави споменатиот процес во неговата вистинска светлина, со поопширно објаснување борбата на македонскиот народ за негово национално ослободување, се однесува и писмото од членот на ЦК на ВМРО(об.) Јордан Анастасов од 5. III 1930 година до Даниел Рену, во кое од името на ЦК на ВМРО(об.) најтопло му се заблагодарува за неговите статии во весниците „Humanité“ и „Défense“ за процесот над Кумановци и ја изнесува надежта дека Даниел Рену и понатаму со сета своја преданост ќе го брани делото на македонскиот народ.³²)

Претставници на ВМРО(об.) учествувале во работата на меѓународните прогресивни организации, дури членувале и во раководните тела на некои од нив, а на конгресите и конференциите, организирани од нив, претставникот од Македонија редовно бил делегат од ВМРО(об.). Во говорите, дискусиите разговорите што ги воделе тие со останатите делегати редовно и со оние од Франција, ја афирмирале борбата на сите демократски и прогресивни сили во Македонија и посебно ја истакнувале улогата на ВМРО(об.) во македонското национално ослободително движење. Истите ваквата активност ја интензивирале и во периодот по воведувањето на Монархофашистичката диктатура и за време на засилените прогони, апсења и судски процеси во Вардарска Македонија.

Веднаш по апсењата во јули — август 1929 година во Македонија органот на ВМРО(об.) „Македонско дело“ на своите страници објавувал написи и за апсењата по линија на ВМРО(об.) и на КПЈ и СКОЈ, при тоа често претставувајќи ги и уапсените од Куманово како национал-револуционери и членови или симпатизери на ВМРО(об.).³³) Тоа доаѓало оттаму што во Куманово имало и илегална организација на ВМРО(об.), во која работеле и членовите на КПЈ.

³¹) Влахов, Димитар, цит. . . . с. 277—278, 289. (Димитар Влахов имал можност да ги прошири и продлабочи своите врски со познати личности од работничкото движење во време на неговото неколку-месечно престојување во Франција — Париз во пролетта 1928 година. Влахов посебно го подвлекол неговото долгогодишно и блиско пријателство со Даниел Рену. Димитар Влахов и Јордан Анастасов во својство на членови на ЦК на ВМРО(об.) престојувале во Париз во крајот на 1929 година. Имале средба со претставници на Народната македонска емигрантска група и прогресивни личности од политичкиот и културниот живот на Франција).

³²) Archives de L'Institut Maurice Thorez, Pariz, f. D. (Daniel Renault), boîte 5, doss. 4, J. Anastassoff (Sider) á, Camarade Renault, Berlin, le. 5 III 1930.

³³) Уапсените во Велес, сп. Македонско дело, год. 5, 25. IX 1929, бр. 98, с. 3; Македонци пред Државниот суд на диктатурата, год. 5, 25.

Од друга страна, за преставувањето на уапсените од Куманово за членови на ВМРО(об), или најчесто само како национал-револуционери, повлијаел и фактот дека тие како комунисти и скоевци, доследно се бореле и за отфрлање на националното угнетување во Македонија, за признавање правото на самоопределување на македонскиот народ, до отцепување принцип кој бил прифатен и за кој се борела и ВМРО(об).³⁴⁾ Уапсените од Куманово во исто време се бореле и за социјално и за национално ослободување на македонскиот народ.

Имајќи го предвид сето горенаведено може да се констатира дека француските демократски и прогресивни сили не случајно во своите протести по повод процесот над Кумановци, барале на македонскиот народ да му се признае правото на самоопределување, а со тоа уште еднаш повеќе била афирмирана самостојната борба на македонскиот народ и неговата посебна националност.

Вториот голем процес над Македонци членови на ВМРО(об.) уапсени во јули 1929 година бил одржан во Велес од 21 до 23 јуни 1930 година. Сите 19 лица биле обвинети дека се членови на „тајна федералистичко-комунистичка револуционерна организација во Велес“ и дека „работеле на собирање и организирање во Јужна Србија што поголем број приврзаници со цел поуспешна борба за ослободување на македонскиот народ во една самостојна политичка заедница независна од која и да било денешна балканска држава, со крајна цел Независна Македонија, која би влегла во федерација на балканските држави и да ја издвојат од границите на денешното кралство Југославија“.³⁵⁾

Од деветнаесетте обвинети, 10 лица биле осудени на строг темничен затвор или робија во висина од 1 до 5 години. Додека останатите девет лица биле ослободени од казни со затвор и робија бидејќи немало доволно обвиненија.³⁶⁾

Јавноста во земјата и во странство била прилично огорчена од првиот процес на Македонците одржан во Белград и

I. 1930, бр. 106, с. 2; Револуционерната борба во Македонија, год. 5, 10. II 1930, бр. 107, с. 2; Кумановци пред Државниот суд, год. 5, 10. III 1930, бр. 109, с. 2.

³⁴⁾ Историјски архив КПЈ, том II, Београд 1949, с. 70—77, 109—112, 152—154, 163.

³⁵⁾ АИНИ, Скопје, к. XXXVII/14, Акти на полицијата — пресуди 1929, 1930, 1932, Пресуда Велешког првостепеног суда, 23. VI 1930 Велес, с. 1, 2.

³⁶⁾ Ibidem. Од обвинетите 10 лица биле осудени на строг темничен затвор и робија во висина од 1 до 5 години. Тоа биле: Ациангелков Здравко, Ковачев Борис, Ванов Костадин, Купенков Димитар, Божјаков Трајко, Зографски Тодор, Плавец Лазар, Брашнаров Панко, Јованов Дончо и Камилов Методија. Останатите 9 лица биле ослободени од казни поради недостаток на докази. Тоа биле: Боцев Тодор, Зографски Димче, Гранков Васил, Шоптрајанов Јанко, Шоптрајанов Тодор, Цицунов Јован, Цицунов Ристо, Дебеломесо Јордан, Ангелков Никола).

тоа била голема осуда на режимот на диктатурата. Тоа сигурно имало влијание на одлуката вториот процес да се одржи подалеку од Белград, односно во Велес, од каде потешко може да продре вистината за него и за казните што ќе бидат изречени над оваа втора група Македонци.

Првостепениот суд во Велес ја објавил датата на процесот еден месец порано. Обвинетите за ова време требало да си обезбедат одбрана пред судот.³⁷⁾ За ова време членовите на ВМРО(об.) и КПЈ, кои не биле опфатени од провалата, се ангажирале што поуспешно да ја организираат одбраната на своите другари, а од друга страна да го известат по разни канали раководството на ВМРО(об.) во странство и тоа да се ангажира во запознавањето на светската јавност со споменатиот процес и да го актуализира по тој повод прашањето за тешката економско-политичка положба на македонскиот народ и националното угнетување на кое е подложен од страна на суровиот режим на диктатурата во Југославија. Напорите на раководството на ВМРО(об.) и на нејзините групи во европските држави, како и другите демократски и прогресивни сили од македонската емиграција во Европа и Америка, дале резултат. Уште поголем бил бранот на протестни писма, телеграми, резолуции и сл. против монархофашистичката диктатура и режимот на насилства, апсења и убиства во Вардарска Македонија и во кои се барало неодложно ослободување на уапсените изведените пред Првостепениот суд во Велес, членови на ВМРО(об.). Француското прогресивно општествено мислење и во овој случај го дало својот глас во одбрана на обвинетите во Велешкиот судски процес.

Уште во времето додека се подготвувал споменатиот процес во крајот на мај и почетокот на јуни 1930 година, започнале да пристигнуваат до министер-претседателот на југословенската влада генерал Петар Живковиќ и Државниот суд во Белград, барања да се ослободат обвинетите Македонци и да не се инсценира нов процес, да се прекираат со слични процеси во Македонија и во Југославија. Вакви протести испраќале веќе спомнатите прогресивни меѓународни организации, во чии раководства се наоѓале познати претставници на демократските и прогресивни сили од Франција. Ќе го споменеме само протестот на Лигата за борба против империјализам и за национална слобода, потпишан од 22 најпознати општественици, писатели, научници, членови на раководствата на организациите на национално угнетените и колонијални народи и др. Меѓу потписниците на овој протест упатен до претседателот на југословенската влада се наоѓаат имињата и на тројца претставници од

---

³⁷⁾ Зографски Г. Тодор и Зографски А. Димче, КПЈ и ВМРО (обединета) во Вардарска Македонија во периодот 1920—1930, Скопје 1974, с. 239, 240.

Франција: Анри Барбис, еден од основачите на истата лига и прв потписник на протестот, потоа Леон Верт и Еркле.³⁸⁾

Во протестот се вели:

„Инсценирањето на процесот против Панко Брашнаров и дваесет и еден македонски борец за национална слобода одново потврдува дека Вие продолжувате да го применувате системот на масовни убиства, терор, денационализација и грабеж за уништување на еден цел народ. Од името на 150 организации, кои ги претставуваат потиснатите народи од целиот свет, протестираме против Вашите варварски методи на угнетување и бараме неодложно ослободување на сите обвинети. Ние се солидиризираме со борбата на македонскиот народ за самоопределување и слобода.“³⁹⁾

Освен ваквите заеднички истапувања на француските прогресивни личности со останатите прогресивни сили во светот, протести против процесот во Велес се појавиле во сама Франција. Француската секција на Сојузот „Слободен Балкан“ ја испратила следната телеграма до претседателот на Државниот суд во Белград: „Протестираме енергично против процесот на 22-та Македонци кои се борат за културни и национални права, против варварските мачења над обвинетите. Бараме нивно ослободување, извикувајќи; да живее слободна Македонија во Балканска федерација“.⁴⁰⁾

Својата огорченост и осуда на средствата и методите со кои се служи диктатурата во Југославија, да ја задуши борбата на македонскиот народ за национално ослободување, ја манифестирала и француската секција на женската лига за мир и слобода, преку протестот упатен до претседателот на Државниот суд во Белград.

„Француската секција на женската лига за мир и слобода, убедена дека само почитувањето на правата на етничките малцинства може да го гарантира мирот, се бори против процесот на 22 Македонци, протестира против лошото третирање на обвинетите, бара нивно ослободување“.⁴¹⁾

Во протесната акција во Франција по повод Велешкиот процес се вклучил и Комитетот за заштита на политичките за-

³⁸⁾ Во заштита борците за слободата на Македонија, Македонско дело, год. 5, 25. V 1930, бр. 114, с. 1.

³⁹⁾ Ibidem.

⁴⁰⁾ Протестите продолжуваат. Прогресивната општественост и борбена Македонија, Македонско дело, год. 5, 10. VI 1930, бр. 115, с. 1. (Протестот го потпишале: Шале, Андре Филип — професори, Лезен, Сабани — пратеници, Моризе — сенатор, Инкер, Летранж — адвокати, Пол Луи, Журден, Верт, Барбис, Вилдрак, Локаш, Марсел Капи — писатели).

⁴¹⁾ Прогресивната општественост и борбена Македонија, Македонско дело год. 5, 10. VI 1930, бр. 115, с. 1. (Под овој протест се наоѓаат потписите на: Габриел Дишен — секретар, Жан Мелен и Андре Жув — членови на Екзекутивата).

твореници во Париз, со својот протест упатен до Министерот на правосудството во Белград.⁴²⁾

Во индустрискиот град Лион, меѓу двете светски војни се наоѓал извесен број македонски емигранти-работници, кои заедно со емигрантите од останатите балкански земји пројавиле забележителна активност во борбата против белиот терор на Балканот. Токму во овој град во време пред одржувањето на процесот на Велешани, бил одржан Конгрес на работниците-металурзи на Франција. Овој конгрес усвоил резолуција против белиот терор на Балканот. Посебно протестираше против процесот над велешани и барал ослободување на обвинетите Македонци и „испраќа братски поздрави на 22-та затвореници, виновни во очите на српската реакција затоа што се борат за слободата на својата земја, подложена на еден страшен режим на терор и убиства“.⁴³⁾

Француската секција на Црвената помош и во овој случај се ангажирала да ја запознае пошироката јавност во Франција за продолжувањето на инсценирања на политички процеси на Македонци и уништувањето на најдобрите синови на македонскиот народ, кои се борат за национално ослободување и обединување на својата татковина. Прашањето за двата процеса во Македонија, еден што бил одржан и оној што се подготвувал во Велес, било покренато од страна на Даниел Рену на едно од заседанијата на Третиот конгрес на Француската секција на Црвената помош.⁴⁴⁾

Написи за начинот на испитувањето на уапсените, начинот на подготвувањето и одржувањето на процесот над велешани и за местото и улогата на организацијата на која припаѓале, ВМРО(об.), се појавиле и во весниците: „Humanité“ и „Defense“.

Споменатите два големи процеси над Македонците и посебно оној над членовите на ВМРО(об.) во Велес, секако биле непосреден повод, големиот пријател на македонскиот народ и на неговата борба за национално ослободување и обединување меѓу двете светски војни, Анри Барбис уште еднаш најенергично да ја осуди политиката на балканските држави и посебно она на монархофашистичката диктатура во Југославија, за асимилација и денационализација на македонскиот народ. Тоа го сторил во познатата негова статија „Un Peuple asservi“ (Еден поробен народ) објавена во списанието „Monde“ на 28 јуни 1930 година и препечатена во „Македонско дело“.

---

42) Ibidem.

43) Ibid.

44) Благодарноста на револуционерна Македонија кон меѓународната црвена помош, Македонско дело, год. 5, 10. VI 1930, бр. 115, с. 3; Француската секција на Црвената помош и Македонија, Македонско дело, год. 5, 25. VI 1930, бр. 116, с. 3; Странскиот прогресивен печат за пресудата во Велес, Македонско дело, год. 6. 10. X 1930, бр. 123, с. 6.

Во неа тој ја потенцира трагичната судбина на македонскиот народ, кој е поделен по силата на мировните договори на три дела и кој е подложен на една безобзирна денационализација. Во таа политика на денационализација и асимилација на македонскиот народ особено сурова се покажала во последно време диктатурата во Југославија. Потоа се задржува на двата процеси, оној одржан пред неколку месеци во Белград над уапсените од Куманово и овој над Велешани, за кој вели дека режимот место во Белград нареди да се одржи во овој македонски град со цел да го сокрие од јавноста.

Според Анри Барбис ваквите и слични примери на суровите методи на управување и притисок, треба да предизвикаат одвратност и протест на сите разумни и чесни луѓе. Осудувајќи го најостро деспотизмот на крал Александар Караѓорѓевиќ и пансрбизмот, вели дека пансрбизмот „во принцип го одречува постоењето на Македонија, тој го одречува и фактички тоа постоење. Македонците, кои имаат сопствен јазик и една неоспорна национална оригиналност, немаат право дури и да се наречуваат Македонци“.⁴⁵⁾

За ваквата положба на македонскиот народ Анри Барбис ги обвинува колку великосрпскиот империјализам, толку и Друштвото на народите, кое го одречува правото на самоопределување на македонскиот народ, и на крајот за ваквата положба е виновна и официјална Франција, која го поддржува и покровителствува големосрпскиот режим во Југославија. Анри Барбис ја завршува својата статија со следниот протест: „Ние имаме полно право да протестираме високо и отворено против поробувањето и уништувањето на еден цел народ“.⁴⁶⁾

Со овие свои сфаќања Анри Барбис се нареди во редот на ретките прогресивни личности, кои на почетокот на триесеттите години македонското прашање не го посматраа само како политичко, туку и како национално прашање. Тој не го посматраше македонскиот народ како дел од некој од соседните народи на Балканот, како што се трудеа да го престават балканските буржоазии во земјите меѓу кои беше поделен, туку како формирана нација, резултат на историскиот развиток.

Во овие разновидни акции за поддршка и солидарност со македонскиот народ, организирани во споменатиот период од страна на прогресивните сили во Франција, учествувале или ги поддржувале и македонските напредни емигранти и студенти во Франција. Имено, Македонската народна емигрантска група во Париз, Македонското студентско друштво „Пирин“ во

⁴⁵⁾ Barbusse Henri, Un peuple asservi, r. Monde, 28 juin 1930, No 108, p. 2

⁴⁶⁾ Ibidem; За ова види кај: Божидар Настев, Анри Барбис и Македонија, Годишен зборник на Филозофскиот факултет, Скопје кн. 18, 1966, с. 205—234; Gjurgjevka Doneska Trenčeska, Barbusse et le peuple macédonien, rev. Europe, Paris, septembre 1974, numéro spécial, p. 156—165.

градот Гренобл, како и македонската емиграција во индустрискиот центар Лион, го имаат прифатено единствениот правилен пат за ослободувањето на Македонија, патот на масовната, национална револуционерна борба, без мешање и интервенции од надвор, од соседните балкански држави.⁴⁷⁾ Токму затоа и можеа да соработуваат и да одржуваат контакти со организациите и комитетите во Франција, кои се бореа против белиот терор на Балканот, против империјализмот, колонијализмот, националното потисништво и фашизмот. Во исто време споменатите македонски емигрантски групи и сами протестираше против политиката на притисок и терор спроведувана од страна на државните, полициските власти и неодговорните елементи во поделена Македонија.

Овој прилог за односот на напредната француска јавност кон демократските и прогресивни сили од македонскиот народ, кои се бореле за социјално и национално ослободување на широките работни маси во Македонија, претставува обид да се прикаже само мал дел од активноста на тие сили во еден период на најголема реакција во Македонија, периодот на монархофашистичката диктатура. Оваа промакедонска ориентација на споменатите сили во Франција се одвивала перманентно низ целиот период меѓу двете светски војни и зафатила широк спектар на активности. Напредната општествена јавност во Франција дала голем придонес и во објективното претставување на економско-политичката положба на потиснатиот и национално угнетен и тројно поделен македонски народ, пред општествената јавност во Европа и во светот.

---

⁴⁷⁾ Апел кон сите Македонци од Студентското македонското друштво „Пирин“ гр. Гренобл, Франција, Македонско дело, год. 4, 25. V 1929, с. 4, 5; Еден спасителен повик на македонската емиграција во Франција, Македонско дело, год. 5, 10. XI 1929, бр. 101, с. 5.